

Tidskriften en stark anda af sanning utan konsiderationer, såsom det väsentligaste vilkoret för dess lyckliga bestånd.

Juridiken i landet torde i all framtid komma att fortleva i det lyckliga medvetandet om den stora »juridiska skickligheten», hvaraf betydliga portioner finnas i alla landsändar. Af den absoluta stumhet i skrift, som på detta fält råder, vore man visst frestad, att anse den inhemska juridiken för en konst, icke för en vetenskap. Men emedan den dock vid universitetet studeras, borde väl deri finnas någon teori och således någon möjlighet icke blott till olika färdighet, utan äfven till olika åsichter. Det talades väl för någon tid sedan om en juridisk förening och en juridisk tidskrift – men planen lärer väl kommit i beröring med de obotfärdigas förhinder, efter om saken intet vidare förspörjes.

10

J. V. S.

11 UNIVERSITETET OCH HUFVUDSTADEN.

Litteraturblad n:o 4, april 1857

20

Vi befara, att många skall finna denna artikel föga motsvara sin rubrik. Ty man väntar kanske, att här finna antingen en historik öfver det Finska universitetets trettieåriga hufvudstadslifs inflytanden, eller blott en betraktelse öfver dagens förhållanden i detta hänseende.

Men sådant hörer icke till planen hvarken för närvarande artikel eller för detta blad. Det kan visst hafva sitt intresse att lära känna åtskilligt af dagskroniken. Men för den tänkande har det ett vida högre intresse, att göra sig reda för de ledande grundsatserna. Ty endast detta ger i allmänna frågor säker öfvertygelse, om hvad som bör vara, medan kunskapen om hvad som för dagen är, ännu lemna ett vidt spelrum för fantiserandet öfver, hvad som under andra förhållanden kan eller kunnat vara, utan att derigenom någon bestämd insigt vinnes angående det närvarandes företräden eller brister.

30

Likväl bör man vid den allmänna undersökningen icke lemna de faktiska förhållandena helt och hållet ur sigte, då pröfningen deraf ur principernas synpunkt alltid måste utgöra en pröfvosten för dessas rättighet, och sammanställningen föra till insigt i, hvad som i det förhandenvarande är bristfälligt.

Tiden förlöper så snabbt, att man om de tvenne senaste storartade exemplen på universitetens inrättande i hufvudstäder, nemligen i Berlin och i London, måste tala såsom om tilldragelser tillhörande det förflutna. Men båda, kan man säga, hafva dock först in i närvarande tid aflagt bevis för stiftelsens företräden eller olägenheter.

40

Londoner universitetets beskaffenhet och ställning är för frågan utan större betydenhet. Ty det är ett privatföretag, grundadt af Whigpartiet, för att motväga de Toryistiska universiteternas i Oxford och Cambridge inflytande, och för att öppna universitetsstudierna äfven för andra än Episkopalkyrkans anhängare; hvarföre detta universitet icke har någon teologisk fakultet. Det gick dessutom snart en medtäflande inrättning i King's College, som af Tory's inrättades också i hufvudstaden för Episkopalkyrkans räkning. Medicinska studierna drifvas i London vid de stora hospitalerna, de juridiska vid de gamla juristskolorna derstädes, och då man vid Kings College förnämligast lagt an på naturvetenskapernas idkande, medan de gamla universiteterna representera företrädesvis de humanistiska studierna,

50

så har det nya, fria universitetet haft en icke ringa täflan att uthärda. Den svåraste punkten i täflan med de gamla universiteterna är dock dessas rika dotationer, genom hvilka större delen studenter vid dem hafva fritt uppehälle, och detta i ett till öfverflöd gränsande mått. Det nya universitetet egde vidare de första tie åren af sin tillvaro icke rättighet att utdela lärda grader, har den icke heller egentligen ännu. Men sedan i »Londonuniversity», ett examinationskollegium för utdelande af fakultetsgrader numera blifvit inrättadt, är åtminstone detta hinder för den Whigistiska läroanstaltens förkofran häfvet. Likväl synas anförda omständigheter sammanlagda hafva verkat, att den icke

10 vunnit något utmärkande företräde framför de gamla universiteterna. Helt annorlunda förhåller det sig med universitetet i Berlin, som obestriddt står högt öfver alla öfriga Tyska universiteter.

Dess inrättning var naturligtvis icke något privat företag. Den har det märkliga, att den skedde på en tid, då Preussiska riket, kufvadt och styckadt, sökte och fann en räddning i folkandans pånyttfödelse, och den uppskattades äfven ur denna synpunkt, de män till evärdlig ära, hvilka tänkte upphöjdt nog, för att i det vetenskapliga vetandet se häfstången för ett folks sedliga lyftning. Märkligt är också, att

20 företaget i början hade en motståndare i dåvarande ministern Stein, hvars upplysta och energiska verksamhet Preussen har att tacka för en hufvudsaklig andel i denna regeneration, och som äfven snart blef univeristetets ifriga befordrare. Det var den berömda filologen Wolff, som omvände honom, och historien har bevarat hufvuddragen af det genom den ömsesidiga kärpheten karakteristiska samtal, som fördes mellan ministern och den lärde mannen. Den förre, som förut förklarar förslaget för rentaf vanvettigt, började, så snart han fick se Wolff: »Jag är icke af er mening!» »Jag är icke heller af min egen mening!» svarade Wolff och tvang härigenom den förbluffade excellensen att lyssna till förnuftiga skäl. Till medhjelpare hade Wolff män, sådane som v.

30 Humboldt och Joh. v. Müller, historieskrifvaren. I likhet med andra, ställda på en plats, der de äro tvungna att befatta sig med alla möjliga saker och ting, hade den likväl ovanligt insigtsfulla ministern föga kunnat genomtänka frågan. En lycka, att, ehuru häftig och litet böjd för motsägelser han var, han lifvades af den varmaste patriotism, så att män, hvilka egnat sitt lif åt vetenskapen och begrundade af vilkoren för dess förkofran, i denna hans känsla funno en bundsförvandt. Nog af: saken beslöts och utfördes raskt, och Preussiska folket, och hela

40 Tyskland prisar i denna stund Berliner universitetets stiftare. Exemplet följdes i Bayern genom universitetets i Landshut förflyttande till München 1826. I Belgien upplöstes universitetet i Löwen 1830, och det nya universitetet i Brüssel inrättades 1834. I ingendera landet har man haft skäl att ångra företaget. Prag och Wien hafva från älsta tider haft egna universiteteter. Leipzig är till folkmängd och betydighet Sachsens hufvudstad. I Tyskland är det endast småstater-nas hufvudorter, som sakna universiteter, dels emedan ofta flera förenat sig om ett universitet, dels emedan de förhandenvarande universiteterna funnits före dessa stater uppkomst. Paris har som bekant sina fakulteter från forndomtita. Köpenhamn och Turin likaså

50 af gammalt sina universiteter. Äfvenså Edinburg, Dublin, Pesth, m. fl. Christiania i Norge har sitt universitet sedan 1811, Petersburg sitt sedan 1819, Athen sitt sedan 1837. Madrid har intet, icke heller Lissabon, icke heller Rom, och med förvåning tillägger man, icke heller Stockholm, ehuru det äfven bör tilläggas, att Upsala universitets öfverflyttande till Stockholm länge varit påyrkad, och man med

säkerhet kan förespå, att det förr eller senare kommer att ske.

Redan det, att förhållandet är så allmänt, att hufvudstäderna icke blott i de sjelfständiga staterna, utan äfven i så många lydländer dragit universiteterna till sig, synes bevisa, att detta förhållande har sin allmänna i sakens natur liggande grund. Man kan väl för många fall anföra den ena eller andra verkande orsaken, som vållat ett universitets inrättande i någon hufvudstad eller dess flyttning till densamma. Men förhållanden, sådana som detta, styras icke af tillfälliga orsaker.

Äfven en obetydligare hufvudstad i ett ringa land är den ort, hvarifrån opinioner och seder sprida sig till öfriga städer och ifrån dem till landtbygderna. Man säger, hufvudstaden är den tongifvande i ondt och godt. Den är det dock lyckligtvis mera i det goda, än i det onda; ty endast det goda söker dagsljuset och har derigenom den vidsträcktare verkningskretsen. Vanligen är det gifna förhållanden, ortens naturligen goda läge, som redan gjort den till en centralpunkt för industrin och handeln, eller som påkallat valet af densamma till hufvudstad och sedan föranleder dess uppblomstring, eller framkallas denna vid ett mindre lyckligt val genom särskilda ansträngningar för en lättad kommunikation o. s. v. Såsom styrelsens säte drager hufvudstaden till sig de intelligenta krafterna, hvilka förnämligast här kunna göra sig gällande. Till och med lyckökarens skara, som i en hufvudstad samlas, måste dock gifva sig skenet af kunskaper och intelligens. Folkmängdens tillväxt drager uppmärksamheten från föremålen för småstadsqvallret, det enskilda lifvets tilldragelser; den fäster sig af naturliga orsaker mera vid de allmänna angelägenheterna och de offentliga personerna. Sjelfva patriotismen är i småstaden och landsorten mera lokal; medan den bildade hufvudstadsinvånaren föres att mäta hufvudstadens framgång och ära efter landets. Der åter uppmärksamheten för ett folks angelägenheter är vaken och liflig, der måste äfven medvetandet vara allmännare om hvarje folks beroende af de allmänna världshistoriska tilldragelserna. Men i allt detta röjer sig den högre intellektuella bildningen såsom intresse för det allmänna; och der intresset finnes, der finnes äfven förmåga att verka för dess ändamål.

Denna skildring upprepar det väl kända och allmänt erkända. Men den är oss här af gagn för det följande. Den antyder de förhållandens art, genom hvilka ett lands hufvudstad vinner betydelse för landets andliga och materiella förkofran.

På en ort, bland en folk mängd, som har att förete en allmännare spridd bildning, sådan som den anförda, gör sig snart behovet af de vetenskapliga sträfvandenas stöd kännbart. Hvad vi kallat bildningens intresse har det med sig, att människan så i vetande som handling allt mera utsträcker sina bemödanden och sin verksamhet, men just härigenom äfven drifves att för dem söka en fast botten i allmänna grundsatser och en sammanhängande insigt. Denna vinnes genom studier, genom erfarenhet och eftertanke. Men den för individuella och allmänna intressen rastlöst verksame har icke nödig råd och tid att vetenskapligt pröfva principernas riktighet genom deras utveckling till ett system af vetande. Han måste allt efter sin ståndpunkt välja sina auktoriteter och har endast vid de mottagna grundsatsernas genomförande i det praktiska lifvet en måttstock för deras tillämplighet på förhandenvarande förhållanden. Det är sålunda, som i mon af den allmänna intellektuella bildningens tillväxt och utbredande, vetenskapen och vetenskapliga institutioner blifva påkallade. Och det är i följd häraf äfven ett lands hufvudstad förnämligast och tidigast känner

10

20

30

40

50

behovvet af, att inom sin krets sluta vetenskapens idkare och anstalter för den vetenskapliga bildningens meddelande.

Vi afse därför tills vidare från det gagn, ett universitet kan hafva af att tillhöra landets hufvudstad. Vårt påstående är, att hufvudstaden, för att uppehålla sig på sin plats såsom tongifvande för landet, har behof af vetenskapliga instituter och bland dem af universitet.

Föga lärer någon vara af den tanke, att en hufvudstad verkligen skulle kunna genom sin bildning ega någon betydelse för landet, om den inom sig skulle helt och hållet sakna vetenskapliga instituter. Men man kunde tycka, att t. ex. en vetenskapsakademi skulle kunna fylla behovet.

Härmed har det dock, såsom vi skulle tro, sitt egna förhållande. För vetenskapsmannen är verkligen det skriftliga meddelandet icke tillräckligt. Han kan, sedan han redan vunnit det anseende och den namnkunnighet, att hans skrifter öfverallt i verlden finna lyssnande lärjungar, åtnöja sig härmed. Men när detta undantagsförhållande icke eger rum, och förrän det kan uppstå, måste han dock ega lärjungar, och sträfvå att bilda en skola, om icke hans eget nit i brist på meddelande och återlifvande intresse skall afsvalna. Sällsynta äro undantagen från denna regel, och de inträffa, som sagdt, då med dem, hvilka tidigt kommit till någon Europeisk namnkunnighet. En sådan icke undervisande vetenskapsakademi har dessutom för besättandet af lediga platser icke sitt bestånd i sig sjelf, utan är beroende af, hvad som utifrån erbjudes densamma, d. ä. af tillfälligheten. Det skall därför inträffa, att det vetenskapliga lifvet vid densamma för längre perioder blir mer eller mindre ett skenlif, tills tillfälligtvis en eller flera utmärkta personligheter höja dess verksamhet och dess anseende. Man må icke åberopa exempel på motsatsen; ty de äro sådane endast skenbart. Sjelfva l'Institut de France skulle lysa ganska medelmåttigt, om det icke till medlemmar egde föreläsare vid Collège de France, föreläsare vid Bureau des Longitudes, föreläsare vid Museum d'histoire naturelle och föreläsare vid les Facultés. Berliner akademins ledamöter äro likaså desamma som Berliner universitetets professorer. Härmed är dock icke sagdt, att lärarekallet skall uppehålla den vetenskapliga andan, då det inskränkes till inlärande af föreskrifna examenslexor – hvilket icke heller är händelsen, hvad angår vetenskapsakademiernas ledamöter i Paris och Berlin.

Men härtill kommer, att det ömsesidiga muntliga meddelandet en akademi's ledamöter emellan kan i naturvetenskaperna till någon del företräda undervisningens lifvande kraft, – men i de humanistiska vetenskaperna icke. – Man kan visa fram en vext, ett mineral, ett kemiskt preparat, ett fysikaliskt experiment och deröfver resonera hvarjehanda förståndigt; men man kan icke på samma sätt framlägga en bit filosofi, historie eller språkforskning. Ett stycke sten eller träd och dess benämning är nu visserligen icke heller naturvetenskap; men saken kan hafva sitt intresse för vettgirigheten, och vetandet derom kan blifva material för vetenskapen. Men för de humanistiska vetenskaperna är det utmärkande, att det egentligen är blott systemet, det vetenskapliga sammanhanget, som utgör det vid dem intresserande. Meddelanden i desamma, som skola intressera, måste vara utförliga, sammanhängande; och det är därför de antaga undervisningens form. Hvad som sålunda gör dem mindre egnade för muntligt meddelande vid en akademisk session, hindrar dem äfven att i en journal framträda i formen af vetenskapliga notiser.

Nu är det likväl det humanistiska vetandet, som främst konstituerar

en intellektuelt bildad publik. Naturvetenskapen har visserligen sitt ideala, rent vetenskapliga värde. Äfven den blott faktiska kunskapen om saker och ting tillhör den allmänna bildningen. Alla frågor, som röra ett folks materiella välförhållande bero, såsom bekant, för sin lösning af naturvetenskapen. Men hvad som först bildar folkandan, ger den icke blott dess intelligenta pregel utan äfven dess sedliga hållning, är det vetande, som ingår i nationallitteraturen, språkkunskapen, historien, filosofin, och detta vetande förmedladt af den sköna litteraturen. Det är på detta vetande äfven den religiösa bildningen hvilat, och alla de insigter, hvilka erfordras för deltagande i de allmänna angelägenheterna, lagkunnighet, insigt i nationalhushållningen och statsförvaltningen, måste byggas på detsamma. 10

Vi hafva i det anförda önskat visa, huru äfven högre vetenskapliga instituter, direkt egnade åt vetenskapens förkofran, för sitt lyckliga bestånd kräfvat förbindelse med vetenskapliga bildningsanstalter, huru isynnerhet för de humanistiska vetenskapernas odling en sådan förbindelse är nödvändig, och huru förnämligast de äro de bestämmande för ett folks allmänna intellektuella och sedliga bildning. Under den förutsättning alltså, att hufvudstaden i ett land inom sina murar måste hysa äfven arbetare i vetenskapens tjänst, göra vi den slutsats, att en hufvudstad måste ega äfven en vetenskaplig bildningsanstalt, ett universitet. Jemför man det historiska förhållandet, så finner man, att väl i många fall universiteterna föregått och ur sig utbildat vetenskapsakademierna, men att äfven i motsatt ordning akademierna uppstått tidigare och först senare sett sin verksamhet stärkt och lifvad genom inrättandet af universiteter. Det förra har varit fallet t. ex. i Bologna, Paris, Köpenhamn, Wien och i många, äfven i mindre universitetsstäder, der »sällskaper», »föreningar» och »societeter» för vetenskaplig samverkan bildat sig, det senare i London, Berlin, Petersburg, München. 20 30

Om sagde förutsättning, att ett lands hufvudstad, för att fylla sin plats, måste vara hufvudsäte äfven för landets vetenskapliga bildning, skola vi tillägga några ord.

Då obestriddt är, att hufvudstaden i hvarje land öfvar inflytande på opinionerna och seden i landet, har vetenskapen för detta inflytande precis samma betydelse som hon har för bildningen i allmänhet. Är det afgjordt, att den sedliga bildningen icke kan undvara den intellektuella, och att denna utan stöd af det vetenskapliga vetandet förfaller till ett lösligt och lättsinnigt menande, så är det klart, att den inverkan, en hufvudstad utöfvar på bildningen i landet, är löslighetens och lättsinnets, om den icke stöder sig på vetenskapens förädlande inflytande. Hufvudstadens inverkan har man hvarje dag för ögonen i dagens nyheter och bedömanden, den yttre seden, lefnadssättet och moderna. Vid denna ytlighet måste den också stanna, om icke den vetenskapliga bildningen åt hufvudstadens eget vetande och sed meddelar grundlighet och allvar. Vägarne för bildningens spridande äro otaliga. Det gifna vehiklet för den vetenskapliga bildningens utbredande är dock naturligtvis litteraturen. Men redan medvetandet om denna bildnings tillvaro i dess representanter verkar till dess erkännande såsom en makt i samhället. Okunnigheten och dåligheten streta kanske emot dess erkännande, såsom de säkert streta emot detta vårt påstående om den vetenskapliga bildningens inflytande. Men inflytandet är därför icke mindre reelt; ty de sky under sjelfva denna motsträfvighet dock den vetenskapliga bildningens dom, redan förrän den i litteraturen uttalat sig, väl vetande, att då den en gång fallit, den förr eller senare skall 40 50

gifva sig ord, och att ordet är en minnesvård i godt eller ondt, oförgängligare än metallen och graniten. Det kan vara onödigt att påminna, att vi här tala om, hvad som bör vara, således äfven om vetenskapens verkliga representanter. Ty det är endast med afseende å dem man kan säga, att blotta medvetandet om deras tillvaro utgör en sporre till insigt och den allvarliga håg, hvilka deras skrifna ord hafva till uppgift att allmänne utbreda.

10 Sålunda öfvar den vetenskapliga bildningen i en hufvudstad sitt inflytande genom blotta medvetandet om dess tillvaro, ett inflytande, som i dubbel mening höjer hufvudstadens eget. Det har sin vidare utveckling i litteraturen, hvilken hufvudstaden bör beherrska, och hvilken såsom nationallitteratur för landet har sin fulla vikt och betydelse endast, då den utgår från centralpunkten för det nationela lifvet. Klart är det åtminstone, att, om icke hufvudstaden äfven är utgångspunkten för nationallitteraturen, den saknar det väsentligaste attributet för en bildande inverkan på landet.

20 Slutligen, skall en hufvudstad värdigt fylla sin plats, bör den, såsom redan blifvit antydt, för landet utgöra det förnämsta föreningsbandet med andra länder, med den allmänna mänskliga kulturen öfverhufvud. Vetenskapen är denna kulturs representant; och hufvudstaden utgör derföre ett sådant föreningsband i den mån, vetenskaperna i densamma idkas och läras. Nationallitteraturen är visserligen ett uttryck af nationalandan, men den utgör äfven för hvarje tid den form, i hvilken den allmänna mänskliga kulturen gifvit sig en tillvaro hos nationen. Utan inhemsk vetenskap gifves det derföre icke heller någon nationallitteratur; och är den förra icke i en hufvudstad representerad, skall äfven den senare derstädes sakna ett fäste. Beröfvad båda måste hufvudstaden nedsjunka till betydelselöshet för det land den tillhör.

30 Den utgör då blott det tillfälliga skjulet, som skyddar styrelsepersonalen för vind och regn. Den utsänder befallningar, som mer eller mindre åtlydas; men den eger ingen makt öfver den anda, som borde gifva de döda förordningarne lif och göra dem fruktbarande för land och folk. Den sprider lyx, men intet af den kärlek till litteraturen, som förädlar familjelifvet och genom detta sällskapslifvet, och hvars frånvaro ökar det senares tomhet och flärd. Hufvudstaden kan dock, menar man, vetenskapen och litteraturen förutan pryda sig och sitt sällskapslif med bildande konst och musik. Visserligen. Men deras förädlande inflytande för sig har ingen så noga utredt; afgjordt är blott, att der de förherrskat, sinnligheten tagit ut mera än sin rätt och icke

40 lemnat någon plats qvar för en upplyst patriotism och för öfriga allmänt mänskliga intressen. Bildande konst och musik äro dessutom af den art, att smaken för dem endast i större städer kan tillfredsställas. Vetenskapens och litteraturens högsta skatter äro deremot tillgängliga i de aflägsnaste vrår af verlden, för den bergade borgarfamiljen i småstaden såväl som för hufvudstadens excellenser och bankirer.

Man säger kanske: att hufvudstaden väl kan tillegna sig den vetenskapliga och litterära håg och bildning, som utgår från någon annan punkt i landet. Men hufvudstaden delar då med denna ort inflytandet på det

50 öfriga landet och står sjelf till vetenskapen och litteraturen i samma förhållande som hvarje småstad. I en sådan ställning inträder för hufvudstaden i högre eller mindre grad den påpekade rolen af obetydlighet för den allmänna bildningen i landet, ja af skadlig inverkan på densamma. Den ort, som är vetenskapens och litteraturens hufvudsäte, står då redan härigenom i en naturlig motsats mot hufvudstaden. Men

den eger då i följd af sin isolering ringare krafter att motverka hufvudstadens förderfvande inflytanden och öfverhufvud att inverka på nationens bildning; och samma orsak gör dess rådande anda ensidig, äfven härigenom mindre inflytelserik. Denna är frågans andra sida.

Ty vi hafva hittills sökt besvara frågan: hvad är universitetet för hufvudstaden? Det återstår att afhandla den lika vigtiga: hvad hufvudstaden är för universitetet? Härvid kunna vi dock vara ganska korta; ty fördelarne för universitetet af att tillhöra landets hufvudstad äro mera i ögonen fallande.

Såsom vi sökt visa, kan på längden ingen hufvudstad helt och hållet umbära vetenskapliga instituter. De uppstå i hvarje större stad, emedan der samlas personer med vetenskaplig bildning, som känna behofvet af meddelande och samverkan för vetenskapens intressen. I en hufvudstad kommer härtill det af styrelsen insedda behofvet att genom vetenskapen inverka på den allmänna bildningen i landet, och det mer eller mindre klara medvetandet hos de bildade invånarena, att hufvudstaden bör öfva en sådan inverkan, och att detta utan vetenskapens stöd icke kan ske. Om båda icke samverkat, har i nyare tid fördelningen af rolerna varit den, att styrelserna gynnat naturvetenskaperna, dels för deras praktiska nytta, dels af inbillning om deras oskyldighet framför den humanistiska vetenskapen, medan denna blifvit öfverlemnad åt sina idkarens kärlek – om ens ostördt öfverlemnad åt dem. Offentliga biblioteker, museer, sjukvårdsanstalternas begagnande för den medicinska undervisningen, de förhandenvarande läroanstalterna gifva upphof åt vetenskapliga föreningar, hvilka snart af styrelsen understödda utvidga sin organisation och sin verksamhet. Det är nu lätt insedt, hvilka fördelar ett universitet måste hafva af alla dessa elementer till och hjälpmedel för de vetenskapliga sträfvandena. Sjelfva dess tillvaro i landets hufvudstad medför äfven direkt förökandet af dess materiela tillgångar, emedan dess behof blifva af styrelsen kända och framställningen af desamma lättare finner villigt lyssnande öron – man kan tillägga, emedan universitetsmännen lära sig, när och huru en sådan framställning skall ske. Man ser derföre öfverallt hufvudstädernas universitetet vara de rikast doterade.

Till de yttre fördelarna hör det äfven, att i hufvudstäderna förlags- och bokhandeln koncentrerar sig, och att vetenskapsmännen der finner uppmuntran till skrifter utgifvande, ofta endast der någon möjlighet dertill.

En följd häraf blir, att läsarens vid universitetet antal ökas, så att hvar och en kan inskränka sig till ett mindre fält och får någon tid öfrig från undervisningen, att mera ostördt egnas åt vetenskaplig forskning. Sålunda ser man, såsom redan nämndes, vid de stora universiteterna i Europas hufvudstäder universitetslärarene tillika representera vetenskapen i och för sig, hvarigenom åter undervisningen höjes. Det är vidare en gifven följd af universitetets närvaro i en större stad, och isynnerhet i en hufvudstad, att invånarens högre intellektuella bildning och det större antalet af vetenskapens vänner utom universitetet skall lifvande verka på universitetslärarene. Ty den vetenskapliga forskningen kan icke öfvas i tysthet såsom välgörenheten; det tillhör dess natur att meddela sig och söka offentligheten. Och ehuru vetenskapsmännen för resultaterna af sin forskning väntar det afgörande gillandet eller ogillandet af sina jemnbördiga, lider det intet tvifvel, att icke äfven deltagande för hans studier från den större allmänhetens sida ger dem ökad lif; såsom det också ofta inträffar, att de vetenskapligt bildade

10

20

30

40

50

praktiska männens åsigter och omdömen för dem utgöra en ledning. Och det är nyttigt, att vetenskapen stundom drages ifrån abstraktionerna till någon tillämpning på det verkliga lifvets förhållanden. Öfverhufvud består människans verksamhet icke af lösa, osammanhängande stycken, utan den styres af en hos henne rådande anda och karakter. I en småstad måste äfven vetenskapsiddkaren beröras af småstadsandan och på sin vetenskapliga verksamhet öfverföra dess själförnöjda trifsamhet i det lilla. Man finner visserligen vid småstadsuniversiteterna män, som haft förmåga att hålla sig uppe på vetenskapens höjd, men

10 hvar och en känner, att flertalet, ehuru äfven med stor lärdom försedt, försjunker till endast föreläsare af oföränderliga kurser. Att sådant icke lika lätt sker vid hufvudstads-universiteterna, kommer väl till någon del deraf, att till dessa vanligen samlas de bästa förmågorna, men än mera deraf, att vid dem förmågorna lättare fostras och utvecklas och äfven fortfarande finna en näring för denna utveckling i den rådande, på de allmänna intressena rigtade allmänna andan. Slutligen är äfven universitetsläraren med all mensklig svaghet behäftad och beroende af det allmänna omdömet i bifall eller tadel. I en småstad är detta

20 omdöme lätt tillfredsstäldt; det finnes der egentligen icke alls i vetenskapligt hänseende. Inom universitetet är hvar och en mästare i sin sak; och det icke ett allmänt omdöme tillkommer, som ärar hvarje slag af vetande, uppstår hos vederbörande ett grundligt förakt för all annan vetenskap, än den egna, det egentligen utmärkande draget hos den lärda pedantismen. En större stads samlif utrotar deremot pedantismen i hvarje form, äfven i den lärda, i hvilken den till följd af den själfbelåtenhet, lärdomen så lätt inger, aldraelst trifves.

Man talar mycket om den stillhet, vetenskapens idkande begär, och menar, att den lättast står att vinna i småstadslifvet. Men erfarenheten lär, att företrädevis i de stora städerna ett till det yttre stilla lif kan

30 föras och af ett stort antal invånare verkligen föres. Stillhet i de allmänna opinionerna och intressena måste deremot verka lika söfvande på vetenskapsmannen som på hvarje annan människa. Går man igenom vetenskapernas och litteraturens historia, finner man också, att de icke datera sina framsteg och utmärkta alster från de lugna småstäderna, utan från de bullersama hufvudstäderna, från Athen, Rom, Paris, London o. s. v. Ingen bereser nuförtiden Europa, för att söka vetenskaplig förkofran i Jena, Marburg, Erlangen, icke ens i Montpellier, Oxford och Cambridge, utan den sökes i Paris, London, Berlin, Prag, Wien.

40 Med dessa exempel för ögonen synes det vara en fullkomligt öfverflödigg välvilja, att tillönska vetenskapsmän och bland dem universitetslärarna landtbygdens eller småstadslifvet lugn. Men man anser det dock vanligen för en välvillig omsorg, att bevara universitetes ungdom för en stor stads förströelser och förderf, och detta synes äfven varit hufvudskälet i ministern von Stein's omnämnda motvilja mot ett universitet i Berlin.

Vi kunna icke lämpligen citera sagde ministers kraftuttryck i detta hänseende och de motskäl, med hvilka Wolff vederlade hans påståenden. För falsk kan man utan tvekan förklara skaldens reflexion:

50 »anständigheten kom och sederna försvunno.» Men satsen blir obestriddig, om man säger, anständigheten kom när oskuldstillståndet försvunnit, endast att det historiska datum för denna tilldragelse måste förläggas till paradiset. Obestriddigt är å ena sidan, att en större stad äfven innesluter mycket förderf; men det tillhör å andra sidan inbillningarne att tilltro en småstad om mera god sed, än de större.

Aktningen för medmänniskors omdöme stiger tvärtom med den högre intellektuella bildningen, och med denna aktning stiger äfven människans uppmärksamhet på sig sjelf. Obestridligt är också, att ungdomens goda sed icke bör vedervågas på det onda exemplet. Men det kommer dock en tidpunkt, då ynglingen måste riskeras, om han skall uppvexa till man, öfverlemnas åt eget omdöme och egna sedliga krafter. Erfarenheten bevisar, att vid småstadsuniversiteterna ofta i ungdomens seder råder en råhet, som der icke kan rättas, men i storstadslifvet snart finner sin näpst. Orsaken är den nämnda, bristande aktning för allmänna omdömet. I en småstad spelar studenten herre. Redan stadsinvånarens beroende för sin utkomst af universitetet gör honom dertill. Detta går så långt, att t. ex. vid de tyska universiteterna man icke vågar handhafva den akademiska disciplinen af fruktan, att skrämman bort studenterna. Med missaktningen för allmänna omdömet förenar sig den för alla medborgerliga yrken och för deras idkare, »filisterna», »skinnbrackorna» o. s. v., i hvilken missaktning sedan den absolutaste högfärd och inbillskhet angående studentskapets och studentens företråde rotar sig. Deremot har erfarenheten besannat, hvad äfven eftertanken kan lära, att studenten i en stor stad försvinner bland mängden och i sin yttre sed blir lik en af den. Aktning och deltagande för alla mänskliga sträfvanden är verkligen en så viktig sak i all uppfostran, att det är deri humaniteten, den humana bildningen består; och på dess tidiga inplantande kan icke läggas nog stor vikt, emedan den äfven lärers anspråkslöshet i afseende å människans egna bemödanen och samhällsställning. Hvad en hufvudstads förströelser angår, så erbjuder den både offentliga sådana af vida mera bildande art och mera tillfälle till ett bildande sällskapslif, än i en småstad kan förutsättas.

Och öfverhufvud – och detta är det viktigaste – tillfaller studenten alla de fördelar af universitetets tillvaro i en hufvudstad, om hvilka vi ofvanföre talat. Han är icke kallad, att vid universitetet inhemta endast några lexor, utan vetenskaplig håg och insigt. Det är dessutom endast ett ringa fåtal studenter, som komma att egna sig åt vetenskapen ex professo. Den stora mängdens bestämmelse är, att till nationens vetande och sed öfverföra den mottagna vetenskapliga bildningen. Det hörer den derföre äfven till, att lifvas af nationalandan, af det intresse för nationens allmänna angelägenheter, som i hufvudstaden alltid måste vara lifligast. Ty den skall ju en dag i sin ordning vårda dessa angelägenheter. Bland en ynglingaskara utbildar sig alltid en mer eller mindre patriotisk stämning. Denna är naturligtvis en sak för den ungdomliga känslan och fantasin; och det beror på de yttre inflytandena, om den skall utveckla sig till förnuftig insigt och praktisk verksamhet för det allmänna eller stanna vid ett tomt fantasteri. Det senare sker desto säkrare, ju mera ynglingen isoleras och utestänges från medvetandet om de verkliga förhållandena i statens styrelse och samhällslifvet, från medvetandet om den tvingande makten i en nations öfvertygelser och sed, i de stora samhällsintressena, i de bestående lagarne och institutionerna. Ty det är medvetandet härom, som dämpar den ungdomliga tillförsigten, att med ens kunna reformera världen och i den verkliggöra de sväfvande ungdomsidealerna. Till ett sådant medvetande kommer individen lättast der, hvarest ett folks allmänna lif koncentrerar sig, i landets hufvudstad. Det är redan i det yttre en helt annan syn, att se statsmakten representerad af en fiskal och några brandvakter och samhällsintressena af ett tiotal småborgare, eller af statens högsta myndigheter, bataljonerna, börsen och korporationerna i en hufvudstad. Blotta åsynen af den sträfvande och

stretande folkmängden till tietusental i en stor stad, bland hvilken mängd den unga verldsförbättern försvinner till en obemärkt atom, utgör en kraftig och helsosam dämpare på hans planers regellösa flygt.

Man borde också icke anse för ringa, att ungdomen, då den samlas till hufvudstaden får se och höra talas om fäderneslandets utmärkaste män i samhällets särskilda värf; ty det personliga närmandet och exemplet utöfvar på ungdomen ett vida större inflytande, än beskrifningen och läran. Mödrarne skicka sina döttrar till hufvudstäderna, för att lära sällskaps-
 10 dervid icke sträfvas efter annat än flärd och sken. Men den manliga ungdomen har i hufvudstaden att lära icke blott den finare sällskaps-seden, utan äfven den sed, somt tillhör »män i staten».

Mången läsare skall troligen anse det ofvanförda gälla för de stora hufvudstäderna och icke ega sin tillämpning på de obetydligare – såsom t. ex. Helsingfors. – Nekas kan icke, att den allmänna andan måste vare en helt annan i hufvudstaden för ett sjelfständigt rike och i den för ett lydland. Denna olikhet grundlägger här en kvalitativ åtskilnad. Likaså är åtskilnaden bestämd mellan hufvudstäder t. ex. i
 20 Tysklands småstater, hvilka icke representera någon egen nationalitet, och en hufvudstad i länder sådane som Ungern, Böhmen, Irland, i hvilken, ehuru den tillhör ett lydland, dock en nations lif koncentrerar sig. I öfrigt är, för att tala matematiskt, proportionen i hufvudstadens förhållande till landet, universitetets till hufvudstaden och tvärtom i större och mindre länder densamma, ehuru yttryckt i större eller mindre tal.

Finland tillhör i anseende till areal och folkmängd just icke de små lydländerna i Europa. Men sjelfva landet är ännu ungt såsom ett land med egen hufvudstad, Helsingfors är såsom hufvudstad ännu yngre och
 30 räknar såsom universitetsstad och den vetenskapliga bildningens i landet hufvudsäte en än kortare förfluten tid. Alla dessa förhållanden mätas här ännu blott efter tietal år. På en så kort tid kunna de inflytanden, om hvilka ofvan fråga varit, ännu icke bevisa sin makt. Men äfven sådan ställningen nu är, kan man utan all öfverdrift påstå, att landet skulle veta jemförelsevis litet af sin hufvudstad, om icke universitetet skulle tillhöra densamma. Det förhåller sig verkligen så, att styrelsen adresserar sig till landets invånare i allmänhet, icke ens företrädesvis till de bildade, hvarföre äfven de i kyrkorna upplästa förordningarne åtminstone icke direkt verka på opinionerna och
 40 folkets sedliga bildning. Hufvudstadens industri och handel är ännu alltför obetydlig, för att kunna verka utåt. Också utgöra öfverallt litteraturen och, hvad man på kommunikationsvägar kallar persontrafiken, landets invånares längre besök i hufvudstaden och utflyttningar från den till landsorterna, de förnämsta medlen för det i hufvudstaden rådande tänkesättets och sedens utbredande. En hufvudstads-litteratur kan väl uppstå universitetet förutan, der hufvudstaden redan vuxit till en stor och betydande stad. Men både är det önskligt, att den skall af vetenskapen beherrskas, och kan den vetenskapliga instituter förutan aldrig vinna någon större betydighet. Den litteratur, som för närva-
 50 rande från Helsingfors sprider sig, är visserligen ringa. Detta har sina kända, allmänna orsaker. Men säkert är, att den universitetet förutan skulle vara allsingen. Den personliga inverkan förmedlas likaså isynnerhet af universitet. Vi tala icke derom, att från detsamma flera hundra yngligar, hvilka ett par tre år uppehålla sig i hufvudstaden, årligen för kortare tider sprida sig kring landet – och hvilka dock hafva

något att om hufvudstaden anföra. Men universitetet utsänder äfven ett icke ringa antal fullbildade män, hvilka såsom läkare, lärare vid elementarläroverken och i andra befattningar verka för det allmänna. De hafva alla under en längre tid, från fem till tie år och mera, lefvat i hufvudstaden i den ålder, då öfvertygelsen och seden hos menniskan antager en bestämd pregel. Man skulle mycket misstaga sig, om man trodde, att i denna period endast böckerna och studierna bestämma bildningen. De förhållanden, af hvilka menniskan omgifves, äro isynnerhet då af vigt. Och det är intet tvifvel, att icke ifrågavarande unga mäns bildning i hög grad bestämmes af det i hufvudstaden rådande tänkesättet. Att så förhåller sig, kan i följd af sakens natur mindre genom uppvisandet af bestämda exempel konstateras, än man kan sluta dertill ur allmänna teoretiska grunder. Tror man sig sakna bestämda spår af detta hufvudstadens inflytande på de unga män, som ifrån den och från universitetet utgå, att spridda kring landet representera den högre bildningen, så kommer sig detta deraf, att Helsingfors ännu har alltför mycket tycke af småstad och är för ny i sin rol af hufvudstad, för att inom sig hafva kunnat, utbilda en fastare allmän anda. Men hvad den närvarande stunden häri ännu saknar, skall utan tvifvel framtiden medföra.

10

20

Vi nämnde derom, att äfven universitetet ännu är för ungt i hufvudstaden, för att några utmärkande verkningar af dess närvaro i densamma skulle kunnat förspörjas. Likväl är det en afgjord öfvertygelse hos alla dem, som känt förhållandet i Åbo och dermed jemföra det närvarande, att redan den korta tiden af 30 år verkat helsosama förändringar i andan vid sjelfva universitetet. Partierna och intrigerna hafva försvunnit och lemnat rum för en endrätigare samverkan för institutionens anseende och bästa; och hade icke ett oerhördt missöde i förtid kallat bort så många af dess utmärktaste förmågor, skulle Finlands universitetet med rättvis sjelfkänsla nu kunnat ställa sig i jemnbredd med många lyckligare lottade länders. Att den studerande ungdomen i verklig insigt, i sjelfverksam kärlek till vetandet och förmåga af litterär produktion icke mindre än i seder och uppförande gjort stora framsteg, kan ingen förneka. Allmänna tidsförhållanden hafva verkat härtill; men en stor del deri har äfven den uppmärksamhet, för hvilken universitetet varit ett oafslåtligt föremål, och som fört både äldre och yngre medlemmar vid detsamma till aktgifvande på sig sjelfva – ehuruval det icke bör förtigas, att denna uppmärksamhet, då den af hvarje det obetydligaste studentuppträde gjort en högmålssak, som satt universitetets existens i fråga, äfven haft sin ganska menliga inverkan. Dock bör man icke tillräkna detta hufvudstaden, då det blott bör tillskrifvas den hufvudstaden ännu vidhäftande småstadsaktigheten, som i allt ser ett välkommet ämne för dagssqvallret, hvilken benägenhet så lätt kan begagnas till det värsta af illvilliga och samvetslösa intriganter.

30

40

Nämnda inflytande är visserligen af mera negativ art. Det mera positiva vore en deltagande uppmärksamhet för de vetenskapliga och litterära sträfvandena vid universitetet – och hos de personer, som häri kunna verka, en upplyst håg att främja vetenskapen och den inhemska litteraturen och uppmuntra uppåtsträfvande förmågor. Tacksamt bör erkännas, att universitetet, genom att ega sin högsta förman och målsman stäld nära thronen, blifvit ihågkommet med yttre fördelar och hjälpmedel, som i betraktande af landets förhållanden kunna kallas rika. Men vi tala här om dess ställning i hufvudstaden och till dem, som i den angifva tonen. Det lefve kvar, vi tro såsom ännu en flägt från

50

Gustaf III:s tider, hos landets högtuppsatte en anda af intresse för vetenskap och litteratur, hvilken nu synes hota att utdö. Man kan från denna tid nämna en baron Kothén, hvars boning var hans vackra bibliotek, och som aldrig saknades närvarande på universitetets och vetenskapens festdagar, vicepresidenten Ervast, hvars ålder icke hindrade honom att träget bevista dem, statsrådet Ehrenström, som regelbundet sågs sitta på auditoriernas bänkar, en student i silfverhår – att förtiga åtminstone en ännu öfverlevande från samma tid. Men allt i verlden har sin vexling, och man bör hoppas, att universitetet ännu skall finna män, hvilka varmt deltaga i dess öden, emedan de känna den vetenskapliga bildningens värde för hufvudstaden och landet, och sjelfva finna sin glädje i vetenskapen och litteraturen. Från den större allmänhetens sida har universitetet ingalunda saknat allt deltagande. Man har åtminstone sett exempel, att tillochmed föreläsningar, ämnade eller blott egnade för en större allmänhet varit lifligt besökta. Att underhålla detta intresse beror på universitetet sjelft. Det är en sak af vigt för universitetet, för dess återverkan på allmänandan i hufvudstaden och för dess inverkan på hela landets bildning. Dertill hörer visserligen hos föreläsaren en icke alla gifven förmåga att popularisera ämnet och förmågan af ett ledigt föredrag. Men det förutsätter i första rummet afläggandet af en icke sällsynt vetenskaplig förnämhet, som aktar det under sin värdighet att ens i skrift adressera sig till den större allmänheten. För vår del hafva vi ansett och anse det Finska universitetets förnämsta uppgift vara, att förmedla mellan vetenskapen och den inhemska allmänna bildningen. Lyckas det derjemte någon, att föra den Europeiska vetenskapen framåt, så är detta en lycka. Men äfven den vinnes lättas, då vetenskapen rigtas till det fosterländska, fosterlandets natur, historia, närvarande samhällsuppgifter. Och på denna bana förmår äfven universitetet säkrast tilldraga sig och vetenskapen den bildade allmänhets intresse och fylla den plats ett hufvudstadsuniversitet bör intaga.

J. V. S.

12 NYARE UTLÄNDSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 4, april 1857

Jules Michelet, den snillrika historieskrifvaren, fortsätter, sin *Histoire de France*, hvars utgifvande han började 1833, och hvaraf nu 10:e bandet utkommit, innehållande en skildring af Henrik IV:s strider med den s. k. Ligan, Guisernas parti, 1572–98. Ett utländskt blad upfattar grundtanken i Förf:s åsigt af denna tid vara den, att protestantismens ledande princip, samvetsfriheten, då började vinna insteg i Frankrike, för att hundra år senare eller i 18:e seklet blifva allmän öfvertygelse. Ensidigt synes Förf. fördöma Ligans sträfvanden såsom fruktlösa, då de utan tvifvel voro en yttring af samma anda, som åstadkom Nantesiska ediktets upphäfvande och utrotade protestantismen i landet, följdén häraf, statsenheten, centralisationen i förvaltningen och lättheten för en absolut styrelsereforms bibehållande må då anses för lycklig eller olycklig.

Memoires. Correspondances & Documentes af marskalk Marmont, hertig af Ragusa, och det uppseende de väckt äro kända. Marmont, ehuru af erkänd tapperhet och talang, kapitulerade som bekant 1814